

Who's Boss

A ***Who's Boss*** anyagát a "*Stets gern für Sie beschäftigt...*" ("Mindig öröm volt dolgozni Önnek...") c. kiállítás részeként mutatták be 2005-ben az ifa galériában Berlinben majd a Prora Dokumentationszentrumban Rügenben és a rosenheimi Kunstverein Art Centreben. A kiállításnak összesen 7000 látogatója volt.

Munkám a Boss cég múltjával foglalkozik, míg a második világháború alatt más cég is elonyére használta ki a körülmények adta lehetőségeket és profitált azokból. Ennek az oka a következő: A Boss gyár alapítása óta ruházat gyártásával foglalkozik, engem pedig erosen foglalkoztatott a gondolat, hogy ruházatunk nem csak a test védelmezésére alkalmas, hanem egyfajta álöltözet is lehet. Hugo Ferdinand Boss metzingeni vállalkozása 1931-ig férfiöltönyöket varrt. Később, miután Boss belépett az NSDAP pártba, a cég egyenruhák legyártására állt át. Manapság a privatizált és nagysikeru divatház kortárs trendeket követ, mely trendek az emberek többségének uniformizálását szolgálják ki, míg Boss működése példázza ezt a jelenséget.

1997-ben nyilvánosságra hozták a még a náci uralom alatt Svájcban élő bankszámlák listáját. Felbukkant Hugo Boss neve Metzingenből és súlyos kérdéseket kellett megválaszolni. A ruházati céget 1923-ban alapították. A vállalkozás 1933-tól abban a kiváltságos helyzetben volt, hogy az SS-nek, SA-nak és a

HJ-nak (Hitlerjugend) szerződéses alapon szállíthatta az egyenruhákat. A megbízásra azután került sor, hogy Hugo Ferdinand Boss 1931-ben tagja lett az NSDAP pártnak. Uwe és Jochen Holy, házasság révén az alapító unokái, a 60-as évek végén vették át a cég vezetését, megváltoztatták annak imázsát és egy nemzetközileg elismert divatházzá alakították át. Külső nyomás hatására Boss rákényszerült arra, hogy múltját feldolgoztassa és felelősséget vállaljon érte. Erre azonban már csak akkor kerülhetett sor, miután a gyárat eladták és nem volt többé a Holy testvérek tulajdonában. Az újjászervezett Hugo Boss AG gazdasági vezetője, Jörg-Viggo Müller ekkor Elisabeth Timm tübingeni történészt bízta meg avval, hogy kutatásokat végezzen a cég múltjáról, eredményeinek esetleges nyilvánosságra hozatala céljából. Kiderült, hogy 1940-tól a háború bevégeztéig 150 kelet-európai személyt alkalmaztak ott kényszmunkásként, akik javarészt Lengyelországból származtak. Továbbá 30 francia hadifogoly dolgozott az egyenruha varrodában. Dr. Timm 2004. április 18-án e-mailben közölte velem: "...hogyan ezek a kényszmunkásokat nem állami rendelkezésre alkalmazta Hugo Ferdinand Boss, hanem cége számára o maga kérte ki őket, lévén nagyon olcsó munkaerők. Ráadásul sok esetben kiválóan képzett munkaerők voltak: Bevett gyakorlat volt abban az időben, hogy a cégek képviselői a Németország megszállta kelet-euró-

pai területeken felkeresték a profiljuknak megfelelő ipari létesítményeket és ott jól képzett szakmunkásokat toboroztak. Ilyen céllal megtett utazások, hogy a textíliáiparhoz kapcsolódó szakmák képzett szakmunkásait (szabónoket, varrónoket) kiválogathassák, bizonyíthatók a Hugo Boss cég esetében is."

1946-ban Hugo Bosst "Mitläufer"-nek minősítették és az állam felé 100 000 Reichsmark pénzbüntetés kifizetésére szólították fel. Ennek sem o maga 1948. augusztus 9-én bekövetkezo haláláig, sem a későbbiekben családja nem tett eleget. A néhai kényszer-munkásként alkalmazott emberek bíróságokhoz benyújtott keresetei egészen az 1990-es évekig nem vezettek érdemleges eredményhez. Az első csoportos kereseteket 1997-ben nyújtották be és ezek végül az "Entschädigungsfond von deutscher Wirtschaft und deutschem Staat" (Német Közgazdaság és Német Állam Kártérítő Alapítvány) létrehozásához vezettek. Mark Spoerer, a hohenneimi egyetem történészének becslései szerint 2000-ben még 2,7 millió hajdani kényszermunkás volt életben. 1999 februárjában Gerhard Schröder német kancellár, aki sürgette a hajdani kényszermunkások kártalanítását, valamint tizenkét német cég erre a célra egy alapítvány létesítésében állapodtak meg. Később másik négy cég csatlakozott hozzájuk, így ok tizenhatan lettek az "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft" alapítvány alapító tagjai.

A szövetségi államra bejegyzett alapítványnál minden kényszermunkás, akit nem volt koncentrációs táborban (Konzentrationslager) vagy munkatáborban (Arbeitserziehungslager) maximum 5000 DM kártalanítást igényelhetett meg. A betársult cégek éves forgalmuk 1 százalékával (és nem többel) járultak hozzá az alapítvány fenntartásához és evvel jogi védettséget (Rechtssicherheit) nyertek volt kényszermunkások további követeléseivel szemben, míg a volt kényszermunkásoknak senki sem garntálta, hogy kártalanítják majd oket, mivel az alapítvány dotációja túl alacsonynak bizonyult és ennél fogva számos kártalanítási keresletet vagy visszautasítottak, vagy jóval kevesebb összeget ítéltek meg az igénylo jogi személynek, mint a fore eso maximum 5000 Márkát.

Thomas Kuczynski történész számításai bizonyítják, hogy kényszermunkások alkalmazása a cégeket mai pénzegységben kifejezve 92 milliárd Euro nyereséghez juttatta. Kényszermunkások vagy kevesebb bért kaptak, vagy egyáltalán nem kaptak fizetést. A német munkavállalók bérszintjéhez viszonyítva Kuczynski a különbséget 180 milliárd Nyugatnémet Márkára hozza ki. Tehát ebben a számításban más jellegu megkárosítások, elszenvedett korlátozások és sérelmek, mint betegség, megcsonkíttatás, elhurcoltatás, tönkretett élet, rokonok elhalálózása stb. nem is szerepelnek.

A túléló áldozatok, mint a Hugo Boss cég túléló áldozatai is, csak 2000 óta kérhetnek kártérítést. Boss erre a célra nem ho-

zott létre saját alapítványt (mint például a Siemens vagy a VW cégek), mindössze befizette a "Stiftungsinitiative der deutschen Wirtschaft" alapítványba éves forgalma említett 1 százalékát. Ez az alapítvány pedig összesen 5 milliárddal járult hozzá a szövetségi államra bejegyzett Bundesstiftung: "Erinnerung, Verantwortung, Zukunft" alapítvány tíz milliárd márkára méretezett tokealapjához. A hiányzó öt milliárdot a német állam bocsájtotta rendelkezésre. Fontos, hogy a túlélő áldozatok kártalanítást kérhetnek. Azonban hogy részesülnek is e benne, az nem megmondható, mert a keresleteket nehéz az alapítványnál érvényre juttatni. Ráadásul a rendelkezésre álló tokealap kevésnek bizonyult, így elsore mindössze kisebb részletfizetéseket lehet fedezni belole.

A Hugo Boss AG félt nyilvánosságra hozni a cég múltjáról Dr. Timms 1998-ban elkészült dokumentációját, mert úgy ítélték meg, ezzel árthatnának a cég hírnevének. Elisabeth Timm kutatásainak eredményét maga publikálta az interneten:

www.metzingen-zwangsarbeit.de
cím alatt.

Tanya Ury, 2004